

MIKA S. PAJUNEN &
HANNA TERVANOTKO (ED.)
**Crossing Imaginary
Boundaries: The Dead Sea
Scrolls in the Context of
Second Temple Judaism.**
Publications of the Finnish
Exegetical Society 108.
Helsinki 2015. 278 s.

Denna utgåva från det Finska exegetiska sällskapet vill hylla Qumran-forskningen vid Helsingfors universitet som är världsledande inom olika områden. Redaktörerna uppmärksammar särskilt professor emerita Raija Sollamo som varit handledare till sex doktorsavhandlingar och lagt grunden för den fortsatta forskningen över Dödahavsrollarna. Boken är dedikerad till professor Sollamo och utgör samtidigt ett fint bevis på hennes gedigna arbete då flera av artiklarna är skrivna av tidigare doktorander.

Titeln *Crossing Imaginary Boundaries* är mycket passande för denna samling av artiklar som utvärderar och ifrågasätter vanda tankebanor och strukturer inom forskningen om den antika judendomen i allmänhet och Dödahavsrollarna i synnerhet, samt visar hur rollarna passar in i den vidare tidiga judiska kontexten. Boken är indelad i fyra delar. Temat för den första delen är "Questioning Concepts, Categories, and Methods". Med artikeln "Multiple Copies of Rule Texts or Multiple Rule Texts? Boundaries of the S and M Documents" gör Jutta Jokiranta och Hanna Vanonen en djupgående och viktig granskning av hur olika manuskript klassas som kopior av S respektive M. Artikeln är en verklig ögon-öppnare för den som inte väl känner till de talrika fragment som i olika utsträckning överensstämmer med 1QS och 1QM. Författarna ifrågasätter med rätta logiken i att låta texterna av S och M från grotta 1 utgöra mallen utifrån vilken andra fragment mäts eftersom de råkar vara de längsta texterna. Dess-

utom anser de att vi forskare tänker anakronistiskt om de antika texterna utifrån en "bok modell" i våra jämförelser istället för att acceptera pluralismen som utmärker både vad gäller S och M och "bibliska" texter.

Sarianna Metso ifrågasätter den vanliga indelningen "halakhah" och kommunala regler i artikeln "Challenging the Dichotomy between Halakhah and Community Legislation". Hon pekar ut likheten i tillkomstprocessen bakom de två typerna av lagar, som båda är grundade i skrifterna eller har uppkommit av praktiska anledningar och där hänvisning till skrifterna har tillkommit senare. Det finns heller ingen märkbar skillnad i auktoritet mellan lagarna eller angående vilken grupp lagarna gäller. Metsos resonemang övertygar även om fler exempel hade varit önskvärt. Hanne von Weissenberg och Christian Seppänen undersöker vad som utmärker helighet i texterna och hur det avskiljs från det profana i "Constructing the Boundary between Two Worlds". De ger en initierad redogörelse för helighetskonceptet i Qumrantexterna i form av en översikt över olika texter och sammanhang där helighet är viktigt. En större interaktion med forskare om olika uppfattningar om helighet i Dödahavsrollarna skulle ha gett artikeln ytterligare tyngd.

Andra delen heter "Applying Traditional Methods to Fresh Texts" och inleds med artikeln "The Temple Scroll as Evidence for Editorial Processes of the Pentateuch" av Juha Pakkala. Pakkala visar med intressanta exempel hur författaren till 11QT reviderar texter från Pentateuken på ett ofta radikalt sätt. Enligt honom borde forskare ta med Tempelrullen i diskussionerna över redaktionskritiken gällande Moseböckerna vilket nu inte görs. Detta är en viktig poäng.

Mika Pajunen ger en ingående formkritisk och innehållsmässig analys av 11QApocryphal Psalms (11Q11) i "How to Expel a Demon: Form- and Tradition-Critical Assess-

ment of the Ritual of Exorcism in 11QApocryphal Psalms". Han avfärdar den vanliga uppfattningen att samlingen psalmer i 11Q11 utgör de fyra psalmerna för de besatta som David ska ha komponerat enligt 11QPs^a 27:2–11. Teorin som utvecklades av van der Ploeg upprepas tämligen okritiskt av forskare som inte tar hänsyn till att antalet psalmer i 11Q11 är okänt eftersom texten inte fullständig. Pajunen urskiljer fem psalmer i den befintliga texten vilka han hävdar tillsammans utgjorde en ritual för utdrivning av onda andar. Han jämför texten med material från Josefus och Nya testamentet vilket är givande för tolkningen av 11Q11 men också medför nya tolkningsvinklingar av NT-materialet.

Artikeln utgör ett viktigt bidrag till förståelsen av exorcism och besatthet inom tidig judendom och kristendom, framför allt genom den ingående textanalysen. Den spännande tolkningen av NT-texter (t.ex. att kritiken om att Jesus själv skulle vara besatt speglar en senare tid än den historiske Jesus) kräver en mer utförlig behandling för att helt övertyga. Förslaget att ritualen ingick i initiationsriter vilket han jämför med kristna sådana där besvärjelser användes är onekligen intressant. Här vore referenser till tidiga kristna texter på sin plats. Pajunen reflekterar över implikationerna av den exorcistiska ritualen, som han föreslår, utfördes i gruppen. Han påpekar att de onda andarna ansågs orena och att besatta människor därför skulle vara utestängda från sammankomster. Även om man naturligtvis inte kan hänvisa till all litteratur vill jag dock för fortsatta studier nämna min artikel som behandlar just detta ämne ("What do Angels Have against the Blind and the Deaf? Rules of Exclusion in the Dead Sea Scrolls" i *Common Judaism: Explorations in Second-Temple Judaism* red. W. O. McCready och A. Reinhartz; Minneapolis: Fortress Press, 2008).

Den tredje delen handlar om "Exploring the Transmission of the Divine Will". I artikeln "Oracles at Qumran? Traces of Inspired Speakers in the Dead Sea Scrolls" letar Martti Nissinen efter spår av profetisk aktivitet i form av orakler i texterna. Han finner belägg för sådan aktivitet i tre texter: Visions and Interpretation (4Q410), Mysteries (1Q27 I 1–10) och The Self-Glorification Hymn (4Q491 a 1 5–11). Hans analys visar att dokumenten ger uttryck för både orakler och visioner. Om än dokumenten var viktiga inom Qumranrörelsen har de antagligen komponerats före rörelsens bildande. Vad gäller den omdebatterade frågan om talarens identitet i 4Q491 föreslår Nissinen att Fru Visshet ursprungligen kan ha talat men att talet sedermera har omformulerats i maskulina termer, vilket onekligen är en intressant teori.

Med utgångspunkt i traditioner från Främre Orienten och den hebreiska Bibeln undersöker Katri Antin hur gudomlig kunskap förmedlas i ett par psalmer i Hodayot jämfört med andra tidiga judiska texter: "Sages in the Divine Council: Transmitting Knowledge in Sirach 24, 1 Enoch 14–16, Daniel 7 and in Two Hodayot Psalms (1QH^a 12:6–13:6; 20:7–22:42)". I denna intressanta analys pekar Antin på att profetian inte alls har upphört, vilket ibland antas, men att den delvis tar nya uttryck. Speciellt framhäver Antin den skriftlärdes roll i att förmedla gudomliga uppenbarelser vilket speglas både i Ben Sira och Hodayot. Den sista artikeln i del tre är Hanna Tervanotkos "Visions, Otherworldly Journeys and Divine Beings: The Figures of Levi and Amram as Communicators of Godly Will in the Dead Sea Scrolls". Här analyserar hon dessa figurers roll i förmedlingen av gudomlig vilja i Arameiska Levi, Jubileerboken och Visions of Amram (4Q543–549). Enligt texterna får de insikt i guds vilja genom visioner, drömmar, utomvärldsliga resor och möten med gudomligheter.

Temat för den fjärde och sista delen är "Tracing the Early Reception of Traditions". Jessi Orpana diskuterar tolkningen av berättelserna om Adam och Eva i Jubileerboken med fokus på Adams prästerliga status, Edens lustgård som helig plats och problemet med nakenhet: "Awareness of Nudity in Jubilees 3: Adam Portrayed as a Priest in the Garden". De intressanta iakttagelserna hade förstärkts om Orpana hade utvecklat hur Edens lustgård sågs som en prototypisk helgedom genom fler hänvisningar till andra Qumran-texter såsom 4Q265. I artikeln "The Proverb Tradition in the Dead Sea Scrolls" jämför Elisa Uusimäki traditioner om den främmande kvinnan i Ordspråksboken, 4Q184 Wiles of the Wicked Woman och 4Q525 Beatitudes. Hon ifrågasätter indelningen mellan biblisk och utombiblisk litteratur angående traditioner om Ordspråksboken, vilket är en bra påminnelse om problemet med de klassiska kategorierna.

Sammantaget är artiklarna av hög kvalitet och ligger i framkant av Qumranforskningen. Boken utgör därmed en värdig hyllning till professor Raija Sollamo.

CECILIA WASSÉN, ASSOCIATE PROFESSOR

HEIKKI RÄISÄNEN
Taistelua ja tulkintaa:
Raamatuntutkijan tarina.
Helsinki: Kirjapaja 2014.
255 s.

Taistelua ja tulkintaa on paljon enemmän kuin muistelmateos. Se on paitsi tekijänsä henkilö- ja tutkijahistoria myös Heikki Räisäsen kirjoittama tutkimus Heikki Räisäsen vaikutuksesta suomalaisessa teologiassa ja Suomen luterilaisessa kirkossa 1960-luvulta nykypäiviin. Kirjassa on noin 300 viitettä paitsi tekijän omaan tuotantoon myös si-

tä koskeviin kirja-arvosteluihin, keskustelupuheenvuoroihin, kiistakirjoituksiin, keskustelumuihin ja lukijapalautteeseen. Sitaatteja on runsaasti, mikä on mielestäni hyvä, kerrontaa elävöittävä piirre. Muistelmassa ovat näin äänessä monet muutkin kuin Räisänen itse. Eri-tyisen kiinnostavia ovat kirjeet niiltä maallikoilta, joille Räisäsen kirjoitukset tai esitelmät ovat merkinneet helpotusta eksistentiaaliseen ahdistukseen. Ne ovat selvästi ilahduttaneet myös häntä itseään erityisellä tavalla.

Räisäsen vaikutushistoriasta on epäilemättä tulossa lisää tutkimuksia, mutta hän on itse tällä teoksella ehtinyt luoda vaikutushistorialleen perustuksen, jota ei voi olla ottamatta huomioon myöhemmissä analyyseissä. Se on ikään kuin puolustuksen etukäteispuheenvuoro, vaikka toisaalta täytyy muistaa, että Räisänen ei koskaan halunnut sortua sanomistensa tai kirjoitustensa nöyrystelevään puolusteluun tai apologiaan. Räisäsen kotiarkisto päätynee aikanaan johonkin julkiseen arkistoon, jossa viitteissä mainittuja materiaaleja voivat hyödyntää muutkin.

Muistelmien avulla pääsee hyvin perille siitä, miten Heikki Räisäsen tie kulki seurakuntanuoresta teologian opiskelijaksi ja edelleen edistyneempiin akateemisiin sfääriin. Teos on luonnollisesti tärkeä panos Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan historiaan yleensä ja aivan erityisesti suomalaisen eksegeettisen tutkimuksen historiaan. Näiden sisällä voi myös kiinnittää huomiota teoksen hyödyllisyyteen suomalaisen teologisen tutkimuksen kansainvälistymisen historiaa kartoitettaessa tai tiedekunnan jatkokoulutuksen historiaa tutkittaessa.

Räisäsestä tuli kansainvälisesti tunnetuin ja arvostetuin suomalainen teologi, vaikka huomattavana erona nykytilanteeseen voi todeta, että hän ei ennen väitöskirjansa valmistumista käynyt lainkaan kon-